

EKOLOŠKI KRIMINALITET KAO ALERGIJSKI SINDROM POSTMODERNOG VREMENA I MERE PREVENCIJE (Pozivni referat)

Akademik prof. dr Rade Biočanin, email: rbiocanin@np.ac.rs

Doc. dr Jasmin Jusufrić, email: j.jusufranic@gmail.com

Internacionalni univerzitet Travnik u Travniku, Bosna i Hercegovina

Mr Mirsada Badić

Internacionalni univerzitet u Brckom, Brcko Distrikt, Bosna i Hercegovina

Ms Aida Varupa, email: aida.varupa@iu-travnik.com

Internacionalni univerzitet Travnik u Travniku, Bosna i Hercegovina

Sažetak: U istoriji planete Zemlje eko-krize i katastrofe su često potresale biosferu, noseći sa sobom oštećenja i uginuća brojnih živih bića, suštinski menjajući sastav živog svijeta. Zahvaljujući naučnom i tehničkom napretku čovek je težio da se odvoji od zakona prirode, ali to radi sa zastrašujućom voljom i snagom, kojom menja i remeti životnu sredinu. Ekološki kriminalitet je vid kriminaliteta koji ima vidne efekte ni još veće posljedice zagađenja/degradacije životnog ambijenta, čime se dovodi u opasnost zdravlje i kvalitet života ljudi ili uzrokuje uništenje biljnog ili životinjskog sveta većih razmera. Konceptijski temelji „borbe“ protiv eko- krivičnih djela predstavljeni su mnogo šire nego kod krivičnih djela tzv. klasičnog kriminaliteta. Pored klasičnog tela represije, u suzbijanju eko-kriminaliteta veliku ulogu imaju brojne snage eko-bezbednosti u zemlji i okruženju, po potrebi.

Ključne reči: životna sredina, eko-kriminalitet, eko-zagađenje, postmoderni ambijent, eko-bezbednost

ECOLOGICAL CRIMINALITY AS AN ALLERGY SYNDROME OF THE POST-TIME TIME AND PREVENTION MEASURES (Keynote paper)

Abstract: In the history of the planet Earth, eco-crisis and catastrophes have often shaken the biosphere, carrying the damage and death of numerous living beings, essentially changing the composition of the living world. Thanks to scientific and technical progress, the man sought to separate himself from the law of nature, but it works with frightening will and power, which changes and disturbs the environment. Environmental crime is a form of crime that has visible effects and no even greater consequences of pollution / degradation of the living environment, thereby endangering the health and quality of people's lives or causing the destruction of the flora or fauna of a larger scale. The concepts of "fighting" against eco-crimes are presented much wider than in the so-called criminal acts classical crime. In addition to the classic repressive body, in the suppression of this crime, a large role is played by numerous strengths of eco-security in the country and in the environment, as needed.

Key words: environment, eco-crime, eco-pollution, post-modern environment, eco-security

Uvod

Ekosistem predstavlja jedinstvo biocenoze i biotopa. Životna zajednica u prirodi mora zauzimati neki prostor u kome članovi te zajednice zadovoljavaju svoje potrebe: kreću se, uzimaju hranu, dišu, nalaze zaklon i zaštitu itd. Taj prostor se naziva biotop i njega naseljavaju pripadnici odgovarajuće biocenoze. Oni uspostavljaju vrlo složene međusobne odnose i istovremeno se, određenim odnosima, povezuju sa okolinom u kojoj žive. Pošto se radi o nedozvoljenim ponašanjima u oblasti uređenja, čuvanja, unapređenja i zaštite

čovjekove životne i radne sredine u široj ili užoj okolini, to se sve ove vrste delikata mogu nazvati ekološkim deliktima. Zavisno od obima i intenziteta prouzrokovane posljedice na životnu sredinu, preduzete delatnosti, svojstva učinioca delikta i propisanosti određenog ponašanja u zakonima i drugim podzakonskim aktima opšteg karaktera te vrste propisanih sankcija, razlikuje se više ekoloških delikata od kojih su najznačajnija ekološka krivična dijela o čijim teorijskim i praktičnim karakteristikama, shodno rješenjima iz novog Krivičnog zakonika, govori ovaj koautorski rad.

Ekosistem predstavlja jedinstvo biocenoze i biotopa. Životna zajednica u prirodi mora zauzimati neki prostor u kome članovi te zajednice zadovoljavaju svoje potrebe: kreću se, uzimaju hranu, dišu, nalaze zaklon i zaštitu itd. Taj prostor se naziva biotop i njega naseljavaju pripadnici odgovarajuće biocenoze. Oni uspostavljaju vrlo složene međusobne odnose i istovremeno se, određenim odnosima, povezuju sa okolinom u kojoj žive. Na taj način biocenoza i biotop zajedno čine ekološki sistem višeg reda –ekosistem, koji postaje sve osjetljiviji, posebno u uslovima eko-terorizma i eko-kriminaliteta. Ekološki kriminalitet je poseban vid kriminaliteta, koji ima za posljedicu zagađivanje vode, vazduha i zemljišta u većem obimu ili na širem području, čime se dovodi u opasnost život i zdravlje ljudi ili prouzrokuje uništenje biljnog i životinjskog svijeta većih razmjera.

Ekološki kriminalitet predstavlja vid savremenog kriminaliteta koji se intenzivno razvija i sve više dobija karakteristike teških oblika kriminaliteta koji ugrožavaju osnovne ljudske vrijednosti. Najveći broj podataka u toku pripreme i izrade ovog koautorskog rada sakupljen je tokom terenskog i kancelarijskog rada zaposlenih, članova i volontera. Međutim, svjesni smo da ljubitelji ptica, prirode i ljudi, poseduju vredne podatke u okviru gore navedenih prekršaja/krivičnih dijela, pa molimo da ih podjelite sa nama i time podržite izradu izvještaja i zajedničke napore da se životinje i biljke, kao i priroda regiona bolje zaštiti.

1. Ozbiljni problemi eko-kriminaliteta

Savremena civilizacija se susreće sa veoma ozbiljnim problemom koji je proizvod industrijskog društva, a to je transport i skladištenje opasnih materija. Imajući u vidu značaj tog problema, koji je i kod nas sve prisutniji i mogućim propustima prilikom transporta opasnih materija veoma je važno poštovanje određene procedure, tokom transporta opasnih materija. I pored preduzetih mera često se dešavaju incidentne situacije. Svako vozilo koje učestvuje u saobraćaju predstavlja određenu opasnost. U opštoj poplavi raznih naziva kojima je zajednički predznak *eko*, pojavio se i eko turizam. Najbolje bi ga se moglo definisati kao turizam u kojem osvešteni putnici/namernici podupiru zaštitu prirode i okoline na destinaciji koju su odabrali, kao i lokalnu zajednicu i njenu kulturnu baštinu. Ili, drugim rječima, takvi turisti ne razmišljaju samo o tome da za uloženi novac dobiju što više, već žele što manje uticati na područje koje su odlučili posetiti, pritom pazeći da i lokalna zajednica zauzvrat dobije prihod koji joj osigurava egzistenciju. To znači da će preferirati konzumaciju domaćih, autohtonih proizvoda, po mogućnosti iz ekološkog, odnosno organskog uzgoja, kao i upoznavanje s običajima i kulturom lokalnog stanovništva. Često se takav oblik turizma veže uz posete nekim zaštićenim prirodnim vrijednostima, kao što su primjerice nacionalni parkovi. Takvi putnici će voditi računa i o načinu prevoza pa će se mnogi, imaju li mogućnosti, odlučiti za železnicu, budući da ona manje utiče na okolinu od automobila. Rizik od posljedica nesreće je mnogo veći ako vozilo prevozi robu koja je, npr. eksplozivna ili otrovna. Štaviše, neke materije su same po sebi opasne, npr. samozapaljive, tako da i bez saobraćajne nesreće mogu da izazovu štetu i povređivanje.

Ekološki kriminalitet ima svoje specifične karakteristike, koje ga razlikuju od drugih vidova kriminaliteta u sljedećem: ekspanzija, tamna brojka, organizovanost, kriminalitet bijelog okovratnika. Posebna karakteristika ovog vida kriminaliteta je u viktimološkim aspektima, gdje su svi žrtve, čime se stiče ambijent da niko nije žrtva. Ekološki kriminalitet se odnosi na sve radnje kojima se krše odredbe ekoloških propisa i kojima se pričinjava značajna šteta ili ugrožava životna sredina, zdravlje ljudi i kvalitet života. Najpoznatije manifestacije ove vrste kriminala javljaju se kao nelagalne emisije ili ispuštanja supstanci u vazduh, vodu ili zemljište, nelegalna trgovina životinjama i biljkama, nelegalna trgovina supstancama koje uništavaju ozonski omotač ili pak opasnim otpadom.

2. Upozorenje javnosti na eko-kriminalitet

Društva za zaštitu i proučavanje ptica upozoravaju na namjerno masovno trovanje ptica grabljivica i šakala. Iz društva navode da je šteta naneta trovanjem strogo zaštićene i zaštićene divlje vrste na milione dolara. Društvo navodi da se taj slučaj svrstava u najgore zabeležene u regionu u posljednjih dve decenije, te da je prijavljeno nadležnim inspekcijama za zaštitu životne sredine. Inspekcije po službenoj dužnosti obaveste policiju i tužilaštvo. Pretragom terena, ustanovili smo da je u pitanju masovno trovanje, da su mrtve ptice i sisari ležali na svega nekoliko metara od ovčje lešine koje su sadržale otrovni "furadan", koji je izvor trovanja i ove, kako navodi, nezapamćene eko-katastrofe. Sumnjamo na namerno trovanje, jer su sa ovaca skinute ušne markice kako bi se sakrili tragovi o poreklu životinja. Mišari i šakali tokom cele godine pretežno se hrane glodarima kao što su voluharice, miševi i pacovi, koji se ubrajaju u glavne neprijatelje poljoprivrede, a jedu i ostatke uginulih i mrtvih životinja i time sprečavaju širenje zaraza u prirodi. Aktivna toksična supstanca u "furadanu" je karbofuran, proizveden u vojnim laboratorijama kao nervni bojni otrov, a izaziva brzu smrt. Zbog izuzetne toksičnosti, to sredstvo je zabranjeno u EU, Kanadi i SAD, a i u regionu, od maja 2014. godine. Udruženje navodi da je "furadan" odgovoran za stradanje najmanje 40 jedinki orla belorepana. Ukupno su oduzete 82 ptice koje pripadaju strogo zaštićenim vrstama, a najviše je bilo štiglića, a za njima slede zimovke, čizaki, šumske ševe, crnokape grmuše, zebe, zelentarke, strnadice žutovoljke, poljske ševe, konopljarke, kosovi, crnogrla strnadica i žutarica. Treba dodati, da su nakon sačinjavanja zapisnika, ptice koje su bile u lošoj fizičkoj kondiciji, izgadnale ili oboljele, prebačene na rehabilitaciju u prihvatilište za divlje životinje Zoo vrta, dok je ostatak pušten u Nacionalni park. Divlje ptice hvataju mrežama u periodu seobe i zimovanja, drže ih u kavezima i prodaju upravo na ovakvim berzama koje po pravilu idu uz smotre divljih životinja. Društvo organizuje na svakoj berzi sitnih životinja mobilne straže i pomaže lugarima, policiji i službama zaštite prirode da se ovome stane na put.

Ptice, čini nam se da ih ima mnogo i da su uvijek tu, blizu nas. *A da li je zaista tako?* Prema prvom uvidu u bazu podataka o slučajevima uništavanja ptica u region i od 2000. do 2017. godine je svakoga dana u proseku stradalo oko 50 vrsta ptica. Ova baza podataka u sebi sadrži oko 3.850 slučajeva stradanja ptica. Kada se svi ti podaci stave na mapu regiona, jednostavno možemo videti gde su to "crne rupe" u kojima ptice nestaju.

Slika 1. Retki primjerci ptica na našim prostorima
 Izvor: Autor

Rad Društva za zaštitu i proučavanje ptica na izradi regionalnog izvještaja o nelegalnom stradanju divljih ptica za period 2000–2017. podržavala je razvijena Švedska u okviru programa otvorene škole „Civilno društvo za unapređenje pristupanja EU“.

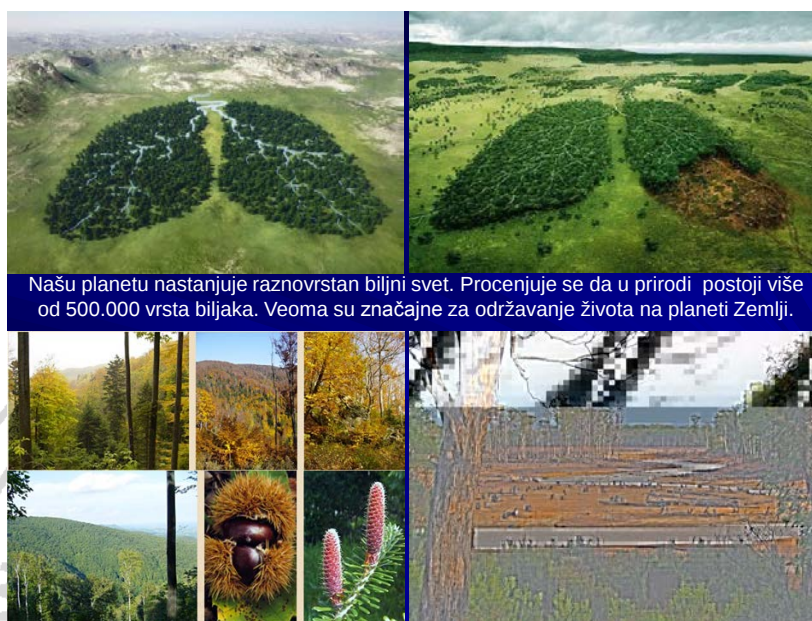
U nastavku slede primeri o tipovima podataka koji se mogu unositi u ovaj formular:

1. **Ubijanje vatrenim oružjem** - lov tokom lovostaja ili lov na vrste koje nisu lovne, prekomeran lov, lov bez lovne dozvole, dozvole za oružje, lov uz upotrebu nedozvoljenih sredstava lova kao što su - elektronske vabilice, puške petometke itd.
2. **Trovanje** - namerno radi ciljanog ubijanja ili nenamerno (upotreba tretiranog semena, nesavesno bacanje opasnog otpada)
3. **Drugi vidovi ubijanja** - namerno obaranje gnezda, davljenje u ribarskim mrežama, itd.
4. **Uzimanje ptica iz prirode hvatanjem** - hvatanje mrežama, kapanima, kavezima, zamkama, na lepak itd.
5. **Nezakonita trgovina i promet ptica** - krijumčarenje, trgovina, oglašavanje prodaje preparata ili živih ptica u oglasima i sl.
6. **Zlostavljanje i mučanje ptica** - upotreba žive jedinke ko mamca za hvatanje ili primamu, sakaćenje, ranjavanje itd.

Ekološki kriminal donosi visoke profite počiniocima, teško se otkriva i prouzrokuje ozbiljne posljedice po životnu sredinu. Danas se on smatra ozbiljnim i široko rasprostranjenim problemom, sa kojim se mora boriti na evropskom nivou. Problematikom eko-kriminaliteta bave se samo ekolozi, biolozi, pravnici, veterinari, policija, već u velikoj mjeri i sociolozi, te se i sama definicija ove pojave javlja ne samo kao čisto pravna, nego i u jednom širem društvenom kontekstu. Šire značenje eko-kriminala definisano je u navodima da on „predstavlja svaki akt izvršen sa namerom da se nanese šteta ili potencijalom da se ošteti životna sredina i / ili biološki svijet, a u cilju da se na taj način pribavi poslovna ili lična korist“. Akcenat je na namjernom ugrožavanju ili oštećenju životne sredine, dakle svjesnom i voljnom činu koji poslovne i lične (dakle, pojedinačne interese) pretpostavlja opštem društvenom interesu, koji se ogleda u zdravom prirodnom okruženju. Usko pravno poimanje eko- kriminal definiše kao svaki akt koji je suprotan ekološko-pravnoj normi i osnovano se može procesuirati. Suština izložene definicije je u postojanju pravno- normiranih pravila

ponašanja u oblasti životne sredine, koja su opšte obaveznog karaktera, unapred određena i za čije kršenje je propisana sankcija.

Ovakav pristup je posljedica shvatanja da se zaštita životne sredine, prije svega, osmisli kroz sistem preventivnih i represivnih zakonom propisanih mjera u oblasti upravnog, građanskog, trgovačkog i finansijskog prava, koje u najvećoj mjeri sprovode inspekcijски organi. Krivično-pravna zaštita životne sredine je krajnja, ali efikasna i nužna opcija.

Slika 2. Ljepota, sjaj i mračna strana biodiverziteta u svetu
Izvor: Autor

Efikasno sprovođenje ekološko-pravne regulative je od vitalnog značaja za suzbijanje i sprečavanje ove vrste kriminala, a time i za samo očuvanje zdrave životne sredine. U najranijim fazama razvoja ekološkog prava, nasilje nad životnom sredinom bilo je sankcionisano ne baš strogim merama i kaznama upravnopravnog i građansko-pravnog karaktera. Sami pravni propisi nisu imali nikakav ili je to bio minimalan uticaj na kompanije, državne strukture i građane pojedince da se pridržavaju ekoloških normi. Svijest na nivou pojedinaca, samog društva, država i nadnacionalnih tvorevina znatno je uznapredovala i danas sa sigurnošću možemo reći da je eko- kriminal ozbiljan međunarodni problem koji je u porastu, a prepoznatljiv je ne samo kao zagađenje vazduha, vode i zemljišta ili eksploatacija divljeg biljnog i životinjskog svijeta u komercijalne svrhe koja vodi njihovom istrebljenju, već u razvijenim zemljama i kao najobičnije bacanje otpadaka na ulicu, iscrtavanje grafita ili vandalizam na javni mjestima.

Ekološki kriminal je po svojoj prirodi neretko transnacionalnog karaktera i može se javiti i kao posebna vrsta organizovanog kriminala. U tim slučajevima manifestuje se kao trafikung prirodnim resursima, nelegalna trgovina biljkama i životinjama, nelegalno/nedozvoljeno ribarenje, nelegalna eksploatacija i trafikung mineralima i dragocnim kamenjem, drvetom ili opasnim otpadom, itd. Široko je prihvaćen stav da je suzbijanje eko-kriminala izazov kako za razvijene, tako i za zemlje u razvoju. Uticaj nelegalnih aktivnosti koje se podvode pod pojam eko-kriminala daleko prevazilazi granicu ugrožavanja same životne sredine i biodiverziteta i često dovodi do posledica šireg društvenog i ekonomskog karaktera koje se negativno

odražavaju na sveukupni razvoj. Zbog toga se u državama članicama EU velika pažnja posvećuje rješavanju ovog problema, dok je u državama kandidatima njegovo tretiranje još uvek u početnim fazama. U prilog ovoj tvrdnji ističemo činjenicu da se podaci o organizovanom kriminalu u sferi životne sredine ne mogu se naći u policijskim statistikama pomenutih država. Ako prihvatamo stav da je tačnost procjene stanja pojedinačnog i organizovanog ekološkog kriminala srazmerno jednaka mogućnosti pristupu informacijama o učestalosti i vrsti ovog kriminala i stanju na tržištu eko-prozвода i usluga, onda zaključujemo da u državama kandidatima još uvijek nije moguće formirati pouzdanu predstavu o predmetnoj pojavi. Situacija drastično drugačija u državama članicama, jer osim samih nacionalnih pravnih i institucionalnih okvira, borba protiv ovog vida kriminala je podstaknuta i sa nivoa EU, pri čemu primarno mislimo na usvajanje Direktive o eko-kriminalitetu.

Slika 3. Najčešći kućni ljubimci u našim domovima

Izvor: Autor

Današnje stanje zagađenosti životne sredine i dalja tendencija ugrožavanja raznim oblicima ljudske protivzakonite djelatnosti, radnji, koje često imaju obilježja i krivičnih djela, zahtjeva da se ovom problem posveti daleko veća i konkretnija pažnja kroz sveukupost mjera na uklanjanju uzroka, lociranju nosioca nedozvoljenih aktivnosti, kao efikasnom suzbijanju kriminalnih radnji. Posebno je ugrožen vazduh, priroda, hrana, voda, šume, životnjski svijet, faktički najvažnije prirodne vrednosti i resursi od kojih zavisi budućnost, pa konačan opstanak života na zemlji. Čovjek svakodnevno kroz razvoj svih oblika svog djelovanja unapređujući standarde života, svesno ili nesvesno ugrožava životnu sredinu, sve oko sebe, i na kraju i samog sebe. U okviru određenja sadržaja životne sredine problematika suzbijanja eko-kriminaliteta mora se posmatati u sklopu cjelokupne aktuelnosti sistema zaštite i unapređenja životne sredine, vodeći računa o izvorima i oblicima ugrožavanja koji ne poznaju granice između zemalja, kao i nastajanje novih oblika socijalne patologije koji ugrožavaju životnu sredinu. Tu se misli posebno na posljedice savremenog intenzivnog tehničkog i tehnološkog razvoja društva. Životna sredina, kao i odnosi koji nastaju djelovanjem ljudi na prirodu, imaju realni društveni, pravni, ekološki, politički, kao i bezbjednosti aspekt. Konkretna inkriminacija i odredjenost krivičnog djela u sferi životne sredine određuje se u zavisnosti od sadržaja, obima, intenziteta i samog sadržaja zagađivanja životne sredine, kao i od drugih elemenata, radnji, posebno nastale posljedice, što se procenjuje u svakoj konkretnoj situaciji.

Osnovni oblici ugrožavanja životne sredine su raznovrsni vidovi zagađivanja vode, vazduha, zemljišta, djelovanje jonizujuća zračenja, buka, itd. Uzroci ugrožavanja navedenih vrednosti su brojni i različiti. Tako je voda ugrožena svim oblicima ljudskog djelovanja, počev od individualnih radnji čovjeka, pa do procesa na globalnom planu (mora, okeani). Vazduh se ugrožava posebno od industrije, grejanja, motornih vozila, nuklearne energije, raznih otpada, opasnih materija. Zemljište je takodje ugroženo procesima urbanizacije, industrijalizacije, gdje posebno strada poljoprivredno zemljište, šume prirodna bogatstva. Šume su ugrožene svim oblicima djelovanja čovjeka, počev od individualnog uništavanja, sječe, pa do masovnih uništenja šuma u druge površine, čime se smanjuje fizički obim tog izvora života.

Krivično zakonodavstvo krivična djela iz oblasti eko-kriminaliteta svrstava u dve grupe i to:

- prvu grupu čine krivična djela od opšteg značaja za prirodu, životnu sredinu, kao što su: zagađivanje životne sredine, nepreduzeimanje mjera zaptite životne sredine, protivpravna izgradnja objekata i oštećenje vrednih;
- drugu grupu krivičnih djela koja štite pojedinačna prirodna dobra, kao što su: ubijanje i mučenje životinja, prenošenje zaraznih bolesti kod životinja, biljaka, nesavjesno pružanje veterinarske pomoći, proizvodnja štetnih sredstava za liječenje životinja, zagađivanje pitke vode, pustošenje/devastacija šuma, šumska krađa, nezakonit lov i ribolov.

3. Ekološki terorizam-zlo vremena

Naravno da se svi boje opakog eko-terorizma, a hemikalije teroristi vole. Mogu udariti tamo gdje ne očekujete i nas prosto čudi što češće ne koriste ove opasne supstance. Možda i zato što hemikalije treba znati upotrebiti²⁰.

Mi nemamo podzemnu železnicu, ali imamo mjesta okupljanja velikog broja ljudi (nogometni stadioni, crkve, pozorišta i koncertne dvorane). Osnovno je pitanje: *Jesmo li mi spremni za odgovor u vanrednoj situaciji, kao što je to bio slučaj u Tokiju i Moskvi?*

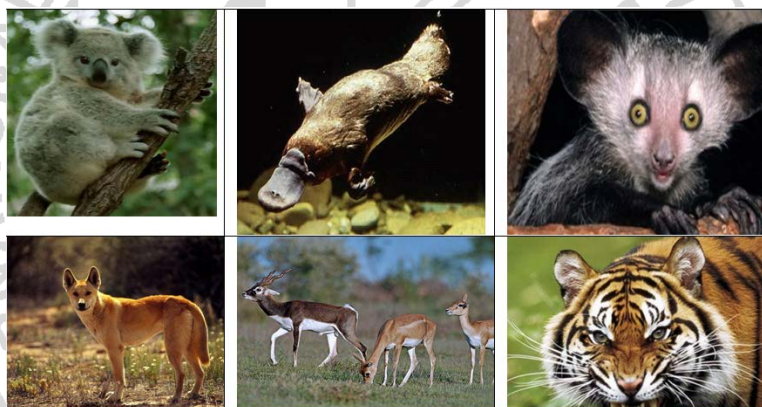
Nismo spremni najbolje. Mislimo da je primjena sarina u Tokiju bio sasvim neočekivan događaj. Kako god su zemlje posjednici klasičnih bojnih otrova brojne, ipak sve obavljaju izrazito strog nadzor nad svojim oružjima, a Tokio se dogodio u vrijeme raspada SSSR-a i gubljenja nadzora nad mnogo čime. Teroristi nemaju uslove za sintezu bojnih otrova nego tek možda za krađu, ali ih onda nisu u stanju efikasno upotrebiti, što dokazuje tokijska katastrofa. Da su znali upotrebiti kako treba taj sarin imali bi sasvim sigurno više od hiljade mrtvih u zatvorenoj podzemnoj željeznici. Ta činjenica nas može tješiti i davati nam nadu. Bio-agens botulin je najopasnija materija na kugli zemaljskoj, barem prema sadašnjim našim znanjima, a opet otrovanja s njim ima na sreću malo. Nije ga lako primijeniti ni u terorističke svrhe.

²⁰ Najpoznatija primjena bojnih otrova u diverzantske svrhe dogodila se 1995. godine u tokijskoj podzemnoj željeznici. Nekakva japanska sekta je od svojih sledbenika iz Sibira dobila određene količine sarina, poznatog nervnog bojnog otrova. Na prilično primitivan način su ga primenili u podzemnoj željeznici velikog grada Tokija i prouzrokovali smrt 10 ljudi, a više od 1000 osoba je primljeno u tokijske bolnice na lečenje, zbog hemijske kontaminacije. Japanci su reagovali efikasno, što je sa stajališta prosečnog građanina bilo očekivano, jer se radi o izvrsno uređenoj zemlji.

Važno je znati kako spriječiti eko-diverzije i još više kako se ponašati kad se one dogode. Građani su u takvim slučajevima sasvim pasivna strana i mogu se samo Bogu moliti da nadležne službe obave svoj zadatak ili da su teroristi napravili velike pogreške u diverziji. Problem je u tome što su teroristima na raspolaganju brojne hemikalije na skladištima, koje čak ne moraju biti opasne. I tokom ratnih zbivanja tokom raspada SFRJ i posle, imali smo brojne slučajeve uznemiravanja stanovnika sasvim bezopasnim hemikalijama, a primjenu pravih bojnih otrova u ratu nikad nismo dokazali. Međutim, ljudi su osjetljivi i često uplašeni. Već neugodan miris može izazvati paniku među građanima, što smo iskusili više puta.

Najčešća krivična djela u zakonodavstvima zemalja u okruženju su:

- protivpravna izgradnja i stavljanje u pogon postrojenja koja zagađuju životnu sredinu,
- unošenje opasnih materija i nedozvoljeno prerađivanje, odlaganje i skladištenje,
- nepreduzimanje mjera zaštite životne sredine,
- oštećenje objekata i uređaja za zaštitu životne sredine,
- nedozvoljena izgradnja nuklearnih postrojenja,
- povreda prava na informisanje o stanju životne sredine,
- ubijanje i mučenje životinja,
- šumska krađa i pustošenje šuma,
- nezakonit lov i ribolov.

*Slika 4. Retke vrste životinja, pred istrebljenjem
(koala, kljunar, lemur, srndać, dingo, tigar)*

Izvor: Autor

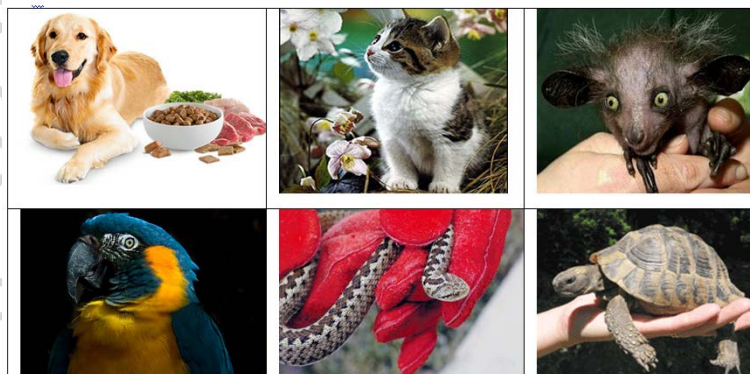
4. Krivično pravna zaštita životne sredine

Odgovarajući stepen eko-bezbjednosti u oblasti životne sredine postiže se propisivanjem određenih normi, od kojih su sa aspekta represivnog postupanja najznačajnije krivično pravne norme. Sveukupna krivično pravna zaštita životne sredine je različito organizovana i tretirana u zemljama okruženja, ali i u svijetu uopšte. U cjelini posmatrano, svaka zemlja u krivičnom zakonodavstvu ima definisana krivična djela kojima se štiti životna sredina, u posebnom poglavlju krivičnog zakonika, ili u okviru drugih poglavlja koja imaju bližu ili dalju vezu sa ovom oblašću. U većini krivičnih zakona životna sredina se štiti kroz nekoliko konkretnih krivičnih djela, gdje se kao ključni zaštitni objekat navodi "životna sredina", kao i kroz druga krivična djela gdje se štite pojedine vrijednosti životne sredine (zdravlje ljudi, životinje, biljke i objekti od izuzetne vrijednosti).

Krivično-pravna zaštita životne sredine u cjelini nije adekvatna stanju i kretanju ugrožavanja te društvene vrednosti. Naime, u javnosti je većim delom prisutno shvatanje da životna sredina i nije oblast koju treba posebno, a naročito krivično pravno štititi. Zbog toga kod nas sveukupna preventivno represivna aktivnost je nedovoljno efikasna u zaštiti životne sredine. Mjere prevencije terba da budu efektivne i na kraju da daju prave rezultate. Represivne mere su rigorozne, koje se u suštini ne razlikuju od mjera u drugim oblastima zaštite prirodnih vrijednosti. Mjere represije na našim područjima su veoma blage, često i oslobadjajuće iz razloga nedovoljnog shvatanja bitnosti efikasne zaštite životne sredine. Tako se najčešće izriču novčane kazne, a retko zatvorske. Na međunarodnom planu značajnu ulogu ima Interpol, posebno u vezi sa nelegalnim postupanjem sa otpadom i nelegalnom trgovinom zaštićenim biljnim i životinjskim vrstama. Prema podacima Interpola preko 50% ilegalnog materijala iz razvijenih zemalja se deponuje u nerazvijena područja. Zbog toga postoje posebni propisi za prevoz opasnih materija, koji treba da obezbede sigurnost onih koji obavljaju prevoz, ostalih učesnika u saobraćaju i okruženja. O ozbiljnosti ovog problema govori i to da se njime bave i određena tela UN, a Evropski sporazum, nazvan ADR, na kojem su zasnovani i naši propisi, detaljno određuje kako se u drumskom saobraćaju prevoze opasne materije. Ovi propisi sadrže stotine stranica teksta, a mi u želji da približimo ovu složenu temu, napisali smo ovaj rad o transportu opasnih materija.

Na osnovu sveukupnog analiziranja stanja i kretanja ekološkog ambijentu u okruženju, a posebno stanja i mjera preventivno represivne djelatnosti nadležnih organa, sa posebnim osvrtom na policijske strukture može se konstatovati da je cjelokupna aktivnost nedovoljna i neefikasna. Nadležni organi prema svojoj nadležnosti u ovoj oblasti i problematici, još nedovoljno posvećuju potrebnu i dužnu pažnju i aktivnosti, smatrajući, vjerovatno da je to nadležnost drugih, i da u radnjama lica koja ugrožavaju životnu sredinu nema obilježja krivičnog djela za koje se goni po službenoj dužnosti. To dovoljno govori pre svega o nedovoljnoj informisanosti, ali i nedovoljnoj stručnosti nadležnih organa.

Pored toga bez potrebne šire društvene akcije i sveukupnih zahtjeva društvene zajednice nema ni agilnije i odlučnije borbe nadležnih organa.

Slika 5. Kućni ljubimci su sve ugroženiji i nestaju

Izvor : Autor

Zbog toga je potrebno posvetiti jaču pažnju od strane zakonodavno izvršnih organa (skupština, vlada, ministarstva), pa do neposredno operativnih organa (policija, inspekcije, tužilaštva, sudovi, da svako iz svoje nadležnosti preduzima potrebne mjere i aktivnosti. Veoma značajan doprinos efikasnosti mjera suzbijanja eko-kriminaliteta predstavlja i primjerna kaznena politika za krivična djela. Ne postoji zvanična nomenklatura ekoloških krivičnih djela. Zbog toga se različito tumače razna krivična djela u okviru strukture ukupnog

kriminaliteta (šumska krađa, pustošenje šuma, nezakonit lov, nezakonit ribolov, ubijanje i mučenje životinja i dr. U policijsko – pravosudnim statistikama ne postoje posebno izražena ekološka krivična djela, već se mogu pronaći u okviru drugih oblasti kriminaliteta (opšti, privredni, organizovani). Sveukupni odnos javnosti prema životnoj sredini, koja je u suštini izvor života, treba da postane svakodnevni ambijent interesovanja i djelovanja građana i nadležnih struktura, kako u ekološkom shvatanju, tako i kroz sve institute pravnog i materijalnog djelovanja. Posebno je značajna edukacija stanovništva, čime će se pojačati stručnost i profesionalnost kadrova u ovoj oblasti, što daje posebnu nadu za zdravije i srećnije dane u životnom okruženju.

Zaključak

Na prostorima zemalja Zapadnog Balkana određenom broju životinja i biljaka ozbiljno prijete istrebljenje, zato što ne mogu da isprate tokove na planeti Zemlji koji se mijenjaju intervencijom čovjeka, pre svega. Mnoge vrste su već nepovratno izgubljene, a ukoliko čovjek ništa ne preduzme, mnoge preostale vrste životinja slijede njihov put.

U državama Zapadnog Balkana živi oko 450 životinjskih vrsta, za koje se vjeruje da su na pragu ubrzanog istrebljenja. Prema Uredbi o zaštiti prirodnih retkosti-rariteta, one su stavljene pod nastroži stepen zaštite. Eko-kriminalitet sve više dobija transnacionalni karakter, jer oni koji se njime bave iskorištavaju globalni karakter ekonomije, za koju je karakteristična slobodna trgovina, veća učestalost i obim pošiljki robe, manje graničnih kontrola, kao i prilika da se ilegalni profit, kroz finansijske i bankarske sisteme, koji imaju globalni doseg, ugradi u legitimno poslovanje. Ovo područje kriminalne aktivnosti je dovoljno sistematično i organizovano, tako da sada zasluđuje razmatranje zajedno s drugim oblicima transnacionalnog organizovanog kriminala. Ekološki kriminalitet ima svoje specifične karakteristike, koje ga razlikuju od drugih vidova kriminaliteta u sljedećem: ekspanzija, tamna brojka, organizovanost, kriminalitet bijelog okovratnika. Posebna karakteristika ovog vida kriminaliteta je u viktimološkim aspektima, gdje su svi žrtve, čime se stiče ambijent da niko nije žrtva. Usko pravno poimanje ekološki kriminal definiše se kao svaki akt koji je suprotan ekološko-pravnoj normi i osnovano se može procesuirati. Suština izložene definicije je u postojanju pravno normiranih pravila ponašanja u oblasti životne sredine u sistemu eko-bezbednosti, koja su opšte obaveznog karaktera, unapred određena i za čije kršenje je propisana sankcija.

Kroz ovaj koautorski rad, ovakav pristup je posljedica shvatanja da se zaštita životne sredine, pre svega, osmisli kroz sistem preventivnih i represivnih zakonom propisanih mjera u oblasti upravnog, građanskog, trgovačkog i finansijskog prava, koje u najvećoj mjeri sprovode inspeksijski organi. Krivično-pravna zaštita životne sredine je krajnja, ali efikasna i nužna opcija. Međutim, svi subjekti društva i zajednice moraju naći svoje mjesto i ulogu u očuvanju prirodnih vrijednosti, u okviru eko-bezbednosti i održivog razvoja.

Literatura

- [1] Aber J.D. & Melillo J.M. 2001. Terrestrial ecosystems. 2nd edition. Academic press.
- [2] Alan Bibi, En Maria Brenan: Osnove ekologije, CLIO, Beograd. 2008.

- [3] Алексеева Т.И., Белосклонов Л.С. Гордина, Е.З. *Урбоекологија*, Наука, Москва, 1990.
- [4] Andevski M. *Ekologija i održivi razvoj*, Novi Sad, 2006.
- [5] Annon., *State of the Environment a View Toward the Nineties*, A Report from the Conservation Foundation, Washington, D.C., 1970.
- [6] Babović, M., *Geologija i zaštita životne sredine*, Beograd, 1992.
- [7] Bibi A., Brenan M., *Osnove ekologije*, Beograd, 2008.
- [8] Banović R., Arpadžić E., *Zaštita okoline*, Tuzla, 2000.
- [9] Blaženčić J., i dr., *Biodiverzitet Jugoslavije*, Beograd, 1995.
- [10] Biočanin R., Bakić R., Badić M. Eko-iženjering-doprinos održivom razvoju, XXIV međunarodni kongres o procesnoj industriji „PROCESING-2011“ 1-3. juna 2011. Fruška Gora.
- [11] Biočanin R., Obhodjaš S., Badić M. Ekonomsko-energetska influence-reinzenjering i paradigma približavanja EU, 1st Internacional Simposium „SINOVIS-2011“, SKAIN, Beograd, 27-28.09.2011. Beograd.
- [12] Biočanin R. *Humana ekologija*, Farmaceutsko-zdravstveni fakultet u Travniku, Travnik, 2015.
- [13] Biočanin R., Muraspahić M. *Obnovljivi izvori energije*, Internacionalni univerzitet Travnik, Travnik, 2017.
- [14] Đukić P. (2013): *Društvo i ekonomija znanja i obrazovanje za održivi razvoj*, Obrazovanje i razvoj, IDN, Beograd.
- [15] Erikson, E. H. (2008): *Identitet i životni ciklusi*, Zavod za udžbenike, Beograd.
- [16] Gašić B., Lutovac M., Kostić B., Badić M., Biočanin R. Korporativno-društvena odgovornost u prevenciji i „borbi“ protiv ekološkog kriminaliteta na prostorima Zapadnog Balkana, 01-03. Jul 2017. Tivat, Montenegro.
- [17] Giddens, A. (2009): *Evropa u globalnom dobu*, KLIO, Beograd.
- [18] Glavač V. 1999. *Uvod u globalnu ekologiju*. Duzpo i Hrvatske šume. Zagreb.
- [19] Goodstein S. Eban (2009): *Ekonomika i okoliš*, MATE, Zagreb.
- [20] Harris J (2009): *Ekonomija životne sredine i prirodnih resursa – savremeni pristup*, Datastatus, Beograd.
- [21] Jakovljević V. *Krizni menadžment i prevencija krize*, hrestomatija. Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti: Etiologija ugrožavanja ljudi, materijalnih dobara i životne sredine.
- [22] Jusufrić I., Borojević K., Biočanin R., Kostić B., Badić M. Menadžment vodnim resursima u mirnodopskom vremenu i u vreme vanrednih situacija, VI BUSINESS INTERNATIONAL SUMMIT, 23-25. jun 2017. Vrnjanska Banja.
- [23] Klepac R. 1988. *Osnove ekologije*. JUMENA, Zagreb.
- [24] Kostić A. *Inženjering zaštite zivotne sredine*, Univerzitet u Beogradu, 2014.
- [25] Kovačević I. Modernizacija i ekološka kriza, 1st International Simposium „SINOVIS-2011“, SKAIN, Beograd, 27-28.09.2011. Beograd.
- [26] Lutovac M., Biočanin R. *Ugrožavanje i zastita životne sredine*, Univerzitet „UNION“ Beograd, Beograd, 2015.
- [27] Lješević M. *Urbana ekologija*, Geografski fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2005.
- [28] Mlađan D., Cvetković V.: *Klasifikovanje vanrednih situacija*. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija, Dani Arčibalda Rajsa, 2013.
- [29] Matić M., Biočanin R., Badić M. *Demografski razvoj ruralnih područja Balkana kao paradigma unapređenja eko-turizma*, I Međ. konferencija o turizmu

- „SAVREMENI TRENDovi U RAZVOJU TURIZMA“, Vlašić, 28-29.mart 2013. BiH.
- [30] Nesković S. Globalizacija i demografski procesi u postmodernom bezbednosnom ambijentu, 1st Internacional Simposium „SINOVIS-2011“, SKAIN, Beograd, 27-28.09.2011. Beograd.
- [31] Perić V., Badić M., Biočanin R., Badić M., Habibović M. Praćenje morbiditeta stanovništva kao posledica devastacije životne sredine i migracionih procesa, Naučno-stručni skup „SQM-2013“, 22-24. septembar 2013. Tivat.
- [32] Tešić M., Perić V., Badić M., Biočanin I. Ekološki kriminalitet kao alergijski sindrom (ne)održivog razvoja i njegovo suzbijanje, Naučno-stručni časopis „PHARM-HEALTH“, Farmaceutsko-zdravstveni fakultet Travnik, br.1/13. Travnik, 2013.
- [33] Šehović S., Badić M., Biočanin R. Optimization environmental education the application of Internet technology, Simpozijum REUNION, 24-25. 09. 2010. Niška Banja.
- [34] Škrbić V., Badić M., Biočanin R. Security intelligence activities the transportation management dangerous, XI International Conference „RaDMI-2011“, 15-18.September 2011. Sokobanja, Serbia.
- [35] Varagić R., Badić M., Biočanin R. , Varagić M. Ecological management in the function of improving the environment, RaDMI-2010, 17-20. 09. 2010. D. Milanovac, Serbia
- [36] Vranješ N. Globalni aspekti ekološke bezbjednosti, Panevropski univerzitet “APEIRON” Banja Luka, 2009.
- [37] Vuletić G. i sarad. Kvalitet života i zdravlje, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet, Osijek, 2011.